تحقیقات قرآنی و حدیثی/ سال سوم/ شماره ششم/ پاییز و زمستان ۹/۱۴۰۰- ۳۲

اعتلای جامعه آرمانی اسلامی در پرتو آیات امامت با تأکید بر سخنان مقام معظم رهبری ﷾

خدیجه ضیایی[۱]، طاهره ماهروزاده[۲]

چکیده

قرآن و اهل بیت دو منبع اساسی در فهم معارف اسلامی و هدایتگر انسان به‌سوی بهترین و استوارترین راه کمال و سعادت انسان است. امامان علیهم‌السلام الگوهای کامل و هدیه‌ای الهی برای انسان به‌شمار می‌آیند در صورت الگوگیری کامل از آنان جامعه آرمانی تحقق می‌یابد. تحقیق حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از تفاسیر و منابع کتابخانه‌ای درصدد پاسخ‌گویی به این پرسش است که شاخص‌های الگویی آیات مربوط به امامت در تحقق جامعه آرمانی اسلامی با تأکید بر سخنان مقام معظم رهبری، چگونه است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد شاخص‌های الگویی آیات امامت در دو محور قابل بررسی است: محور اول ناظر به مقام امامت همچون دوری از گناه، صبر، یقین، ولایت الهی، ایثار و محور دوم ناظر به هدایتگری انسان در زمینه‌های علمی، دینی، سیاست و حکومت و... است که الگوگیری از این شاخصه‌ها می‌تواند در ابعاد مختلف ازجمله فردی و خانوادگی و فرهنگی و اقتصادی زمینه تحقق جامعه آرمانی را فراهم کند.

واژگان کلیدی: امامت، جامعه آرمانی، آیات امامت، جامعه آرمانی اسلامی، مقام معظم رهبری.

---

۱. دانش‌پژوه دکتری تفسیر تطبیقی از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی ﷺ العالمیه، قم، ایران.

۲. عضو هیئت علمی گروه علمی تربیتی علوم قرآن و حدیث، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی ﷺ العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

آموزه‌های قرآن و سیره امامان معصوم علیهم‌السلام برنامه‌های جامعی هستند که انسان را به صراط مستقیم هدایت می‌کند. با توجه به پیش‌فرض پژوهش حاضر که اعتلای جامعه آرمانی اسلامی را در الگوگیری از آیات مربوط به امامت محقق می‌داند، این امر مسلم است که امامان معصوم علیهم‌السلام در طول تاریخ و در پرتو آموزه‌های وحیانی به‌دنبال برنامه‌هایی برای چگونگی اداره جامعه به‌نحو مطلوب، سامان‌دهی مجموعه‌ها و نهادهای آن، بیان وظایف افراد جامعه و رشد فکری، علمی و معنوی و... بوده‌اند و در این راه از هیچ تلاشی فروگذار کرده‌اند. بنابراین، امکان اعتلای جامعه آرمانی اسلامی که از آرزوها و کمال مطلوب بشر بوده و هست، امری حقیقی و دست‌یافتنی است. با توجه به اینکه در طول تاریخ، بشر همواره با سوء اختیار خود تشکیل چنین جامعه‌ای را به تعویق انداخته است. براساس آموزه‌های حیات‌بخش قرآن، تشکیل و اعتلای چنین جامعه‌ای تنها به‌دست افرادی ممکن است که معصوم و منصوب پروردگار بوده، علم او نشأت گرفته و متصل به علم الهی باشد و مقام او در رأس هرم جامعه اسلامی بوده باشد. آری! این امام است که علاوه‌بر هدایت تشریعی و ارائه طریق، دارای هدایت تکوینی و باطنی نیز باشد، این شأن از شئون امام نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری جامعه آرمانی اسلامی ایفا می‌کند، جامعه‌ای که حیاتی طیبه براساس آموزه‌های قرآن و اهل بیت علیهم‌السلام در آن جریان خواهد داشت. لازم به ذکر است اهمیت این موضوع به‌حدی است که پژوهش‌ها و تألیفات ذی‌قیمتی در زمینه جامعه آرمانی صورت گرفته مانند کتاب جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن به نویسندگی آیت‌الله مصباح یزدی که به قانونمندی جامعه آرمانی اسلامی و اجرای سنت‌های الهی در آن اشاره شده است، اما نوشته حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با مراجعه به منابع دینی به چگونگی منشأ اثر بودن آیات مربوط به امامت در اعتلای جامعه آرمانی اسلامی پرداخته است،

ولی در نوشتار حاضر به روش توصیفی-تحلیلی شاخصه‌های الگوگیری از آیات امامت در تحقق جامعه آرمانی بررسی می‌شود.

۲. مفهوم‌شناسی

۲ـ۱. معنای امام

ریشه این واژه «ا-م-م» و به‌معنای قصد و امام کسی است که همواره مقصود و هدف حرکت و تلاش دیگران قرار می‌گیرد. (فیومی، ۱۴۰۵، ۲۲/۱۲) به تعبیر راغب در مفردات، مراد از امام پیشواست. امام آن است که از وی پیروی و به وی اقتدا شود، خواه انسان باشد یا کتاب یا غیر آن، حق باشد یا باطل، جمع آن ائمه است (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ۸۷/۱). امام در اصطلاح عبارت است از تحقق بخشیدن به اهداف و برنامه‌های دین اعم از حکومت به‌معنی وسیع کلمه و اجرای حدود و احکام خدا و اجرای عدالت و همچنین تربیت و پرورش نفوس در ظاهر و باطن و این مقام از مقام رسالت و نبوت بالاتر است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ۲۷۲/۱). مقام معظم رهبری ﷾ در تعریف جامع از امام بیان می‌دارد: «برخلاف نظر سطحی‌نگر کسانی که امامت را چیزی در قبال خلافت و حکومت پنداشته و آن را صرفاً یک منصب معنوی و روحی و فکری شمرده‌اند، امام در فرهنگ تشیع رهبر امت است؛ هم در امور دنیایی و نظم و نسق زندگی مردم و اداره سیاسی و اجتماعی جامعه و هم در امور تعلیم و ارشاد معنوی و روحی و گره‌گشایی از مشکلات فکری و تبیین ایدئولوژی اسلام» (خامنه‌ای، ۱۳۹۰، ص۶۴).

۲ـ۲. جامعه آرمانی

جامعه آرمانی اسلامی از نظر مقام معظم رهبری جهان‌بینی و ایدئولوژی خاصی دارد که در آن قرآن، برنامه‌ای جامع برای رسیدن به زندگی و حیات طیبه (ر.ک.، آل‌عمران: ۵۱) به‌واسطه پیامبران و رسولان (ر.ک.، آل‌عمران: ۳۳) که وظیفه آنها انذار و تبشیر، تفسیر قرآن، تعلیم دین به مردم و تزکیه آنهاست (ر.ک.، بقره: ۱۵۱) عرضه شده است. این جامعه بادل انسان است؛

جامعه‌ای است با احساسات و عواطف صحیح و سالم؛ در آن، کسی به کسی و آن جامعه به جوامع دیگر ظلم نکند؛ جامعه‌ای است که در آن هر کاری با این احساس که خدا می‌بیند و مؤاخذه می‌کند، انجام می‌گیرد جامعه‌ای است که آحادش دچار غفلت نیستند؛ غرق در مادیت نیستند؛ غرق در خودخواهی و خودپرستی نیستند و کار برای خدا و برای رسیدن به آستان لقای او انجام می‌گیرد. چنین جامعه‌ای کامل است و انسانی که در این جامعه زندگی کند، در نیل به کمال، موفق است. (https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1772، 15/1/1371)

۳. شاخص‌های الگویی آیات امامت

۳-۱. شاخص‌های الگویی ناظر به ویژگی فردی امام

امام بما هو امام، امتیازات منحصربه‌فردی دارد که فرد با تبعیت محض از شخص امام و آراسته کردن و نزدیک ساختن خود بدین شاخص‌ها زمینه تحقق جامعه آرمانی را فراهم می‌کند.

۳-۱-۱. دوری از گناه

«إِنَّما یریدُ اللهُ لِیذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکُمْ تَطْهیرا» (احزاب: ۳۳). براساس این آیه شریفه، خداوند هرگونه رجس و پلیدی را از اهل بیت علیهم‌السلام دور کرده؛ زیرا عصمت و طهارت لازمه شخصیت اهل بیت علیهم‌السلام به‌عنوان الگو و رهبر جامعه اسلامی و برای تحقق‌بخشی به برنامه‌های دینی اعم از حکومت، اجرای حدود و احکام الهی و عدالت و تربیت نفوس، ضروری به‌نظر می‌رسد. مقام معظم رهبری پشتوانه این اعتقاد شیعیان را مسئله حجیت می‌داند؛ یعنی اگر بنا باشد آن بزرگواران مرتکب گناه و اشتباه شوند دیگر گفتار و رفتارشان قابل استناد نخواهد بود؛ زیرا درستی رفتار و گفتارشان زیر سؤال و اعتماد به آنها از بین می‌رود. (https://www.magiran.com/article/3478914، ۱۳۹۵/۹/۲۱)

۳-۱-۲. صبر و بردباری

به فرموده آیت‌الله خامنه‌ای «صبر، بسان اهرمی است که سنگین‌ترین موانع و بزرگ‌ترین مشکلات را با سهولت و توأم با نتیجه‌گیری صددرصد مثبت، برطرف می‌سازد و در هدایت افراد یک جامعه بدبخت، کلید همه خوشبختی‌ها و سپید بختی‌ها به‌شمار می‌آید». (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1334، ۱۳۹۸/۲/۳۰) بنابراین، مگر امکان دارد جوامع گسترده و پیچیده بشری که با انواع تضاد منافع اشخاص و گروه‌ها مواجه‌اند و قرار است مردم به کمال و تعالی مادی و معنوی برسند را امام بدون صبر، هدایت و رهبری کرد: «یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللهَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ» (آل‌عمران: ۲۰۰).

۳-۱-۳. یقین

آیت‌الله خامنه‌ای مقام امامت را دارای عالی‌ترین مقام یقین دانسته و مطابق با آیه: «وَ الَّذینَ یؤْمِنُونَ بِما أُنْزِلَ إِلَیکَ وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِکَ وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ یوقِنُون» (بقره: ۴) امام را مصداق آیه برشمرده و می‌فرماید: «یقین بهترین چیزی است که خدای متعال در دل انسان قرار داده. اگر یقین نبود و شک بر وجود انسان مستولی بود، اهداف برای انسان نامفهوم و مبهم است؛ هدف‌ها که روشن نبود، حرکت، حرکت مستقیم و صحیح و مستمری نخواهد بود».

(https://farsi. khamenei. ir/video-content?id=25225، ۱۳۹۲/۱۱/۱۶)

۳-۱-۴. علم و دانش

ازآنجاکه علم امام وابسته به علم الهی است، پس هیچ کس هم‌تراز او در ایجاد و تداوم جامعه اسلامی که همواره نیازمند علم و حکمت است، نیست: «فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّکْرِ إِنْ کُنْتُمْ لا تَعْلَمُون» (انبیاء: ۷) به همین خاطر است که رهبر انقلاب، معلم را مرکز دایره و محور حرکت جامعه‌ای که بر محور آموزش می‌چرخد، می‌داند.

(https://farsi. khamenei. ir/speech-content?id=45487، ۱۳۷۱/۲/۹)

۳-۱-۵. ولایت الهی

از مصادیق کسانی که خود را تحت ولایت الله قرار می‌دهند (ر.ک.، یونس: ۶۲) امام است که خداوند هم ولایت آنها را به‌عهده می‌گیرد: «اللهُ وَلِی الَّذینَ آمَنُوا» (بقره: ۲۵۷). آیت‌الله خامنه‌ای با طرح ویژگی‌های جامعه اسلامی که بر پایه ولایت الهی است، می‌فرماید: «هر که بخواهد خوب باشد، در جامعه‌ای که ولایت الهی دارد، می‌تواند خوب باشد؛ در جامعه‌های غیر الهی این‌جوری نیست. در جامعه‌های غیر اسلامی و غیر الهی، آدم‌ها می‌خواهند خوب باشند، نمی‌توانند؛ شما دلت می‌خواهد متدین باشی، نمی‌توانی» (https://farsi. khamenei. ir/speech-content?id=45645، ۱۳۹۹/ ۲/۲۹).

۳-۱-۶. ابتلا

از آیه «وَ إِذِ ابْتَلی إِبْراهیمَ رَبُّهُ بِکَلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قالَ إِنِّی جاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِماما» (بقره: ۱۲۴) دانسته می‌شود که هرکس به مقام امامت رسید به‌مراتب عالی صبر رسیده و این صبر هم در برابر ابتلائات و انواع خفقان‌ها و سختی‌ها بوده تا بتواند تحقق جامعه اسلامی را جامه عمل بپوشاند. مقام معظم رهبری ﷾ آثار الگوگیری از صبر امام را این‌گونه توصیف می‌کنند: «هر جا ملت‌ها حرکت کنند، ایستادگی کنند، صبر و مقاومت نشان بدهند، پیروزی قطعی است؛ همه‌جا همین‌جور است. اشکال کار مبارزاتی که به شکست می‌انجامد این است که یا ملت‌ها طاقت ندارند و ایستادگی نمی‌کنند یا رهبرانی که بتوانند اینها را درست اداره کنند ندارند» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1334، ۱۳۹۴/۸/۱۲).

۳-۱-۷. گذشتن از خواسته‌های نفسانی

یکی از مصادیق بارز گذشتن از خواسته‌های نفسانی امامان معصوم آیه «وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتیماً وَ أَسیراً» (انسان: ۸) است و نیز از مصادیق کسانی که جان شیرین خود را برای طلب خشنودی خدا می‌فروشد، امام معصوم است: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللهِ وَ اللهُ رَؤُفٌ بِالْعِباد» (بقره: ۲۰۷). مقام معظم رهبری ﷾ گذشتن با نظر به آیات مزبور

گذشتن از خواسته‌های نفسانی را چنین توصیف می‌کند: «خطر بزرگ برای جامعه اسلامی این است؛ هر جا هم که شما در تاریخ می‌بینید جامعه اسلامی منحرف شده، از اینجا منحرف شده است. ممکن است دشمن خارجی بیاید، سرکوب کند، شکست دهد و تار و مار کند، اما نمی‌تواند نابود کند بالاخره ایمان می‌ماند و در جایی سربلند می‌کند و سبز می‌شود، اما آنجایی که این لشکر دشمن درونی به انسان حمله کرد و درون انسان را تهی و خالی نمود راه منحرف خواهد شد. هر جا انحراف وجود دارد منشأش این است. پیغمبر با این دشمن هم مبارزه کرد» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=3982، ۱۳۸۰/۲/۲۸).

۳-۲. شاخص‌های الگویی ناظر به هدایت انسان

از ابعاد مهم شاخص‌های الگویی مقام امامت، بعد هدایت‌گری افراد است که پذیرش آن نقش مهمی در سازندگی جوامع اسلامی دارد است.

۳-۲-۱. هدایت علمی

مطابق با آیه «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ» (حمد: ۶) امام که همان صراط مستقیم است باعث هدایت همه‌جانبه انسان ازجمله هدایت علمی می‌شود؛ زیرا امام علمش وابسته به علم الهی است و با بالا بردن معرفت، برگرداندن افراد به‌سوی هدایت و نظر به‌سوی قرآن، هدایت تحقق پیدا خواهد کرد. امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمود: «یعطف الهوی علی الهدی اذا عطفوا الهدی علی الهوی و یعطف الرأی علی القرآن اذا عطفوا القرآن علی الرأی» (سیدرضی، ۱۳۷۹، خطبه ۱۲۸). مقام عظمای رهبری نیز به همین موضوع اشاره کرده است: «دانشگاه ما اگر اسلامی باشد، خواهد توانست بار علمی و اداری جامعه را برای استقلال و آزادی و سربلندی کشور بر دوش بکشد و پایه‌ای برای رشد و تعالی علمی و سیاسی در آینده باشد و اگر اسلامی نباشد به همان بلیه‌ای دچار خواهد شد که در ده‌ها سال حاکمیت رژیم گذشته به آن مبتلا شده بود: سقوط علمی و اخلاقی و ناتوانی از برآوردن نیازهای ملتی که اراده کرده است عقب‌ماندگی و ضعفی را

که بر او تحمیل‌شده است با عزم و ایمان انقلابی خود جبران کند» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=2622، ۱۳۶۸/۷/۱۵).

۳-۲-۲. واسطه فیض الهی

در نگاه مقام معظم رهبری و طبق آیه «وَ ما کانَ اللهُ لِیعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فیهِمْ وَ ما کانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ یسْتَغْفِرُون» (انفال: ۳۳) اسلام شیوه و نسخه امامت را به بشریت ارائه می‌کند؛ یعنی اینکه یک انسان، هم دلش از فیض هدایت الهی سرشار و لبریز باشد، هم معارف دین را بشناسد و بفهمد هم دارای قدرت عملکرد باشد - که «یا یحیی خذ الکتاب بقوّة» - (مریم: ۱۲) هم جان و خواست و زندگی شخصی برایش حائز اهمیت نباشد، اما جان و زندگی و سعادت انسان‌ها برای او همه چیز باشد که امیرالمؤمنین علیه‌السلام در کمتر از پنج سال حکومت خود، این را در عمل نشان داد. شما می‌بینید که مدت کوتاه کمتر از پنج سال حکومت امیرالمؤمنین علیه‌السلام به‌عنوان یک نمونه و الگو و چیزی که بشریت آن را هرگز فراموش نخواهد کرد در طول قرن‌ها همچنان می‌درخشد و باقی مانده است (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1167، ۱۳۸۰/۱۲/۱۲).

۳-۲-۳. سیاست و حکومت

امام خمینی رحمه‌الله‌علیه عملاً نشان داد که اسلام سیاسی، همان اسلام معنوی است. (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1757، ۱۳۸۲/۳/۱۴) رشد و رفاه افراد درون حکومت، به دولت و سیاست‌های آن بستگی دارد. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله تحت تعلیم و تأدیب الهی و تأیید و تسدید فرشتگان قرار گرفت. زمام امور جامعه به وی و جانشینان او سپرده شد تا سیاستمدار و گرداننده آن شوند (جوادی آملی، ۱۳۸۹، ۲۵۲/۱)، پس آنان محور تمام کارهای صحیح بشرند: «بَقِیتُ اللهِ خَیرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنینَ وَ ما أَنَا عَلَیکُمْ بِحَفیظ» (هود: ۸۶). در مقابل امت مأمور شدند تا با اطاعت از دستورهای او، به مقصد برسند. امام رضا صلی‌الله‌علیه‌وآله درباره مدیریت امام می‌فرماید: «امامت زمام دین و باعث نظم مسلمین و صلاح دنیا و عزت مؤمنین است. امامت

پایه بالنده اسلام و شاخه و نتیجه والای آن است، توسط امام است که نماز و زکات و روزه و حج و جهاد به کمال خود می‌رسد و فیء و صدقات وفور می‌یابد و حدود و احکام جاری می‌گردد و مرزها حفظ و حراست می‌شود، امام حلال خدا حلال و حرام خدا را حرام می‌کند و حدود او را جاری می‌کند و از دین خدا دفاع نموده با حکمت و موعظه نیکو و دلیل قاطع، مردم را به راه پروردگارش فرامی‌خواند، امام امین در زمین و حجت او بر بندگان است، او خلیفه خدا در کشور اوست، امام دعوت‌کننده مردم به‌سوی خدا و مدافع حرمت‌های الهی است» (صدوق، ۱۳۷۲، ۴۵۲/۱).

۳-۲-۴. هدایت دینی و دفاع از دین‌باوران

امامان معصوم علیهم‌السلام به‌عنوان جانشینان پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله با حکمت، موعظه و جدال احسن به هدایت خلق پرداخته‌اند (ر.ک.، نحل: ۱۲۵) در این صورت دین‌باوران به ژرفای معارف پی می‌برند و پاسخ سؤالات خود را می‌یابند؛ زیرا می‌دانند که جز امام علیه‌السلام که علمش وابسته به علم الهی است و جانشین به حق پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله است؛ هیچ کس شایسته مقام هدایت دینی نیست.

۳-۲-۵. هدایت به امر

خداوند نوعی از هدایت را برای انسان کامل هر عصری قرار داده است. انسان کامل، شخصی است که مظهر تام اسمای حسنای الهی شده، راهگشا و هادی دیگران می‌شود که هدایت او نسبت به دیگران بر مدار اراده و امر خداوند است: (ر.ک.، جوادی آملی، ۱۳۸۷، ص۳۰۰) «وَجَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَینا إِلَیهِمْ فِعْلَ الْخَیراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِیتاءَ الزَّکاةِ وَ کانُوا لَنا عابِدین» (انبیاء: ۷۳). مقام معظم رهبری مدظله‌العالی دراین‌باره می‌فرماید: «اگر مسئولیتی داشتیم و عمل نکردیم، خدای متعال با ما برخورد می‌کند؛ فَظَنَّ اَن لَن نَقدِرَ عَلَیه، خیال می‌کند که ما بر او سخت نخواهیم گرفت؛ نه، سخت می‌گیریم؛ اگر شاعرید، اگر مداحید، اگر گوینده‌اید، اگر واعظید، هر چه معرفت شما بالاتر و بیشتر است، هر چه رتبه معنوی شما بالاتر است، در بارگاه عدل الهی و در محضر حق، توقع از شما بیشتر و بالاتر است؛ این را همیشه باید به یاد داشته

باشیم؛ از خدا هم باید کمک بخواهیم» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=3511، ۱۳۹۸/۱۱/۲۶).

۳-۲-۶. هدایت به‌سوی اتحاد و همبستگی

«وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَميعاً وَ لا تَفَرَّقُوا» (آل‌عمران: ۱۰۳) از مصادیق: «حَبْلِ الله» امامان معصوم است. در اسلام اتحاد باید فقط حول ریسمان الهی باشد و به فرموده قرآن به‌نحوی بدان چنگ بزنیم و متمسک شویم که حتی برای یک‌لحظه این ریسمان را رها نکرده و از حول آن متفرق نشویم. هفته وحدت، این هفته مشترک الاحترام بین مسلمین را قدر بدانید. همه سعی کنند وحدت و اتحاد نیروها و در یک جبهه قرار گرفتن نیروهای مسلمین را - که رمز سعادت و مایه سربلندی مسلمین و بزرگ‌ترین حربه ملت‌ها در مقابل استکبار جهانی است- مغتنم بشمارند و قدر بدانند (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=14213، ۱۳۷۵/۵/۱۳).

۴. تحقق جامعه آرمانی براساس شاخصه های الگویی آیات امامت

۴-۱. الگوگیری و اعتلای زندگی فردی

مصادیق ذکرشده در این قسمت حاصل تقرب و هدایت الهی فرد توسط امام معصوم (ر.ک.، حمد: ۶) و قرار دادن او در جایگه محور اصلی و واسطه فیض الهی در زندگی است (ر.ک.، هود: ۸۶؛ مائده: ۳۵؛ اعراف: ۱۸۰). هرکدام از این مصادیق گام اول در تشکیل جامعه آرمانی اسلامی را فراهم می‌آورد.

۴-۱-۱. معنویت

امامان معصوم از مصداق‌های مهم این آیه ۱۲۵ سوره نحل می‌باشند. دعوت از افراد جامعه با حکمت و موعظه حسنه ورعایت جدال احسن به سمت هدایت الهی و دعوت به معنویت از سیره تمامی امامان معصوم علیهم‌السلام است. «نگاه اسلام به انسان در خطاب فردی را همیشه در نظر

داشته باشید. خودتان را حفظ کنید؛ جاده‌ای که انسان را به خدا و معنویت می‌رساند، جاده ترک محرمات و به‌جا آوردن واجبات است». (خمینی، ۱۳۸۶، ۲۵/۲) «من می‌خواهم عرض بکنم؛ چون شما برای اینکه مشکلات را حل کنید، احتیاج دارید به مجاهدت به مبارزه و این مبارزه و مجاهدت، متوقف است بر یک نیروی درونی. آن‌کسی می‌تواند در میدان مبارزه بایستد که از آن نیروی درونی برخوردار باشد؛ آن وقتی می‌تواند درست بفهمد و تشخیص بدهد و دنبال تشخیص حرکت بکند که آن عامل درونی در او فعال باشد و قوی شود؛ آن عامل درونی ایمان و معنویت است» (https://www. iribnews. ir/fa/news/1248620، ۱۳۹۵/۴/۱۳). بنابراین، جامعه‌ای که افراد آن نیروی درونی معنویت را نداشته باشد و همه چیز را در علل و عوامل مادی خلاصه کند؛ دچار سردرگمی و پوچی خواهد شد. امام در باروری و شکوفایی عقول مردم در شناخت حقیقت دین و التزام علمی و عملی به آن آثاری دارد که هر کدام جامعه را در مسیر پیشرفت همه‌جانبه و رسیدن به هدف نهایی یاری می‌رساند.

۴-۱-۲. تقوا

مطابق با آیه آیه ۲۹ سوره انفال از ویژگی مؤمنان متقی، نورانیت و روشن‌بینی خاصی است که به‌راحتی حق را از باطل تشخیص می‌دهند و درنتیجه به انتخاب آگاهانه دست می‌یابند. همچنین تقوای آنان سبب آزادگی از بردگی شیطان و نجات از هرگونه هلاکت می‌گردد و عزت و بی‌نیازی و آرامش انسان را به ارمغان می‌آورد و امامان معصوم علیهم‌السلام مصداق اتم و اکمل این آیه شریفه می‌باشند.

مقام معظم رهبری مدظله با توجه به اوصاف متقین که در پرتو الگوگیری از امامان معصوم علیهم‌السلام به‌دست می‌آید و جامعه آرمانی اسلامی را در رسیدن به هدفش (کمال حقیقی) یاری می‌رساند این‌گونه بیان می‌کنند: «عزیزان من! اگر می‌خواهیم در مقابل جبهه استکبار ایستادگی کنیم، به آن عزت، شرف و اقتداری که جمهوری اسلامی لایق آن است و انقلاب به ما وعده آن را داده، برسیم، احتیاج داریم به این‌که در رفتار شخصی خودمان رعایت‌های لازم را بکنیم؛ آن تقوا را

حفظ کنیم؛ این نیاز ماست. جوان‌های عزیزمان و جوان‌های دانشجو به مسائل تقوای شخصی، پرهیزکاری شخصی، پاک‌دامنی شخصی اهمیت بدهید؛ حتماً تلاوت قرآن را روزانه فراموش نکنید، با قرآن ارتباطتان را برقرار کنید. این دعاها مضامین فوق‌العاده‌ای دارد، این دعاها رشته ارتباط شما را با خدای متعال مستحکم می‌کند، این اصل قضیه است» (https://www. iribnews. ir/fa/news/1248620، ۱۳۹۵/۴/۱۳). بنابراین، تقوای افراد بر آرمانی ساختن جامعه براساس موازین اسلامی منشأ اثر خواهد بود.

۴-۱-۳. عقل‌محوری

در قرآن کریم عقل‌محوری بندگان شایسته‌ای چون امامان معصوم به‌زیبایی به تصویر کشیده شده است: «الَّذینَ یذْکُرُونَ اللهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکَّرُونَ فی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلاً سُبْحانَكَ فَقِنا عَذابَ النَّار» (آل‌عمران: ۱۹۱). این عقل‌محوری موجب پرهیز از هواهای نفسانی و وسیله ژرف‌اندیشی در معارف الهی و محبوب‌ترین مخلوق خداوند در انجام تکالیف است (کلینی، ۱۳۶۹، ۱۰/۱). انسان عاقل در جامعه آرمانی اسلامی با کشف ویژگی‌های هر دوره و زمان، می‌تواند سازوکارهایی بیندیشد و راه و چاره‌هایی بیابد تا بتواند بر دگرگونی‌ها و تحولات آینده فائق آید. این دستوری است که از مکتب امامت برخاسته است. جامعه‌ای که از نعمت الهی حضور و حاکمیت امام برخوردار می‌شود عاقلانه پای در رکاب اطاعت و پیروی مشتاقانه از حضرتش می‌نهد و ثمرات برخورداری از سایر نعمت‌های الهی را شاکرانه ارج می‌دهد. هرگاه در جامعه عقل به کمال رسید زمینه برقراری عدل هم فراهم می‌گردد.

توجه به عقل‌گرایی در بیانات زیبا و پر مغز آیت‌الله خامنه‌ای ﷾ نیز گویای همین مطالب است. ایشان بیان می‌فرماید: «اسلام راجع به عقل خیلی توصیه کرده، اما بزرگوار یکی از بزرگ‌ترین عقلای عالم بود. انقلاب هم انقلاب عقلایی بود با مبانی محکم. بنابراین، ما موافقیم منتها باید دید عقل چه اقتضاء می‌کند، این کسانی که امروز طرفدار گرایش به غرب‌اند. به‌نظر

من عقلشان را باخته‌اند، اینها می‌گویند برای پیشرفت باید به غرب تکیه بکنیم. به نظر من عاقلانه حرف نمی‌زنند. اولین کاری که عقل می‌کند این است که باید از تجربه‌ها استفاده کند، آمریکا می‌گوید ایران اصلاً نباید باشد و در این منطقه حضور نداشته باشد، مشکل آنها این است؛ این مشکل را می‌خواهند حل کنند؛ ما چرا کمک کنیم به حل این مشکل آنها. ما به‌عکس می‌خواهیم آمریکا حضور نداشته باشد. بنابراین، عقلانیت هم این است» (https://www. iribnews. ir/fa/news/1248620، ۱۳۹۵/۴/۱۳).

۴-۱-۴. علم‌محوری

امامان معصوم که مایه حیات علمی و بسط دانش هستند با دعای «قُلْ رَبِّ زِدْنی عِلْماً» (طه: ۱۱۴) افراد جامعه را برای رشد و شکوفایی علمی جامعه حرکت داده و زمینه‌های افزایش معرفت و کمال‌جویی آنان و در نهایت سازندگی جامعه آرمانی اسلامی را فراهم می‌آورند. به‌راستی که علم برای رفاه و توسعه زندگی مادی بشر و در راستای تعالی معنوی او مورد تأیید همگان است و به‌وضوح قابل‌درک و مشاهده است. چنان‌که توصیه‌های اساسی مقام معظم رهبری در پرتو امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده علم و دانش‌محوری مهمترین سرفصل است و این موضوع نشان‌دهنده اهمیت روزافزون علم و فناوری در کلام رهبری است. بیانات ایشان در این زمینه چنین است: «دانش، آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت و نفوذ و قدرت دویست‌ساله فراهم کند و با وجود تهیدستی در بنیان‌های اخلاقی و اعتقادی با تحمیل سبک زندگی غربی به جوامع عقب‌مانده از کاروان علم، اختیار سیاست و اقتصاد آنها را به‌دست گیرد. ما به سوء استفاده از دانش مانند آنچه غرب کرد، توصیه نمی‌کنیم، اما مؤکداً به نیاز کشور به جوشاندن چشمه دانش در میان خود اصرار می‌ورزیم. اینجانب همواره به دانشگاه‌ها و دانشگاهیان و مراکز پژوهش و پژوهندگان، گرم و قاطع و جدی دراین‌باره تذکر و هشدار و فراخوان داده‌ام، ولی اینک مطالبه عمومی من از شما جوانان آن است که این راه را با احساس

مسئولیت بیشتر و همچون یک جهاد در پیش گیرید. سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده و این انقلاب، شهیدانی از قبیل شهدای هسته‌ای نیز داده است. به‌پا خیزید و دشمن بدخواه و کینه‌توز را که از جهاد علمی شما به‌شدت بیمناک است، ناکام سازید». (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1801، ۱۳۸۷/۷/۳۰)

۴-۲. الگوگیری و اعتلای زندگی خانوادگی

زندگی خانوادگی در اینجا به این معناست که فرد در پرتو آیات مربوط به امامت با افراد خانواده و خویشان خود چه نوع ارتباطی برقرار کند و چه وظایف و حقوقی در این اجتماع کوچک که پایه و اساس مهمی برای اجتماع بزرگ‌تر است بر عهده دارد. آیات سوره هل أتی (انسان: ۹-۷) زندگی خانوادگی سالم و موفق امامان معصوم علیهم‌السلام را به‌زیبایی به‌تصویر می‌کشد. احترام، مهر و محبت و ایثار نسبت به یکدیگر از طرفی، هم‌فکر و همدرد و همراه بودن با هم از طرف دیگر موجب شده تا هر یک از اعضای خانواده سهم عظیمی در پیشبرد اهداف و آرمان‌های اسلامی داشته باشند. بنابراین، امر تأثیرپذیری از زندگی اهل بیت گویای این مطلب است که برای داشتن خانواده سالم و صالح که پایه و اساس جامعه آرمانی اسلامی را تشکیل می‌دهد، حقوق و وظایفی تعیین شده که عمل به آن اعضای یک خانواده و حتی جامعه را بر دستیابی به هدف والای الهی نزدیک می‌سازد.

أبی ولاد حناط می‌گوی که از امام صادق علیه‌السلام از قول خدای عزوجل: «بِالْوالِدَینِ إِحْسانا» (اسراء: ۲۳) را پرسیدم که این احسان چیست؟ فرمود: «احسان این است که به‌خوبی با آنها برخورد کنی و آنها را ناگزیر نسازی که آنچه نیاز دارند از تو بخواهند اگرچه توانگر باشند. مگر نه این است که خدای عزوجل می‌فرماید: "لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتَّی تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّون" (آل‌عمران: ۹۲)». همچنین امام سجاد علیه‌السلام درباره حق عموم خاندان فرمود: «حق عموم خاندانت اینکه سایه مهر خود را بر سرشان بگسترانی و با بدکارشان نرمش کنی و الفت و صلاح آنان را بخواهی و از

خوش‌کردارشان به خود تشکر کنی همه را مشمول دعای خودساز و همه را یاری کن و مقام هر یک را در نظر دار هر کدام نزد تو آیند با لطف و مهر با آنها برخورد کن و با برادر خود صله رحم» (حرانی، ۱۴۰۴، ص۲۷۱).

در اندیشه رهبر کبیر انقلاب رحمه‌الله خانواده به سبک زندگی اسلامی، ازدواج و تشکیل خانواده، نعمت و سر الهی است و هدف ازدواج و نهاد مقدس خانواده کسب آرامش معرفی می‌شود. ایشان شکل‌گیری نهاد خانواده و بهره‌مندی فرد و جامعه از برکات این نهاد مقدس را یکی از مهمترین ثمرات ازدواج می‌دانند. تأمین نیازهای اخلاقی و معنوی اعضای خانواده، تأمین نیاز زوج‌طلبی انسان و ارضای غرایز بشری به‌علاوه دلگرمی به تداوم فعالیت‌های زندگی ازجمله این فواید است که در نهایت منجر به پرورش و رشد افراد در سه بعد روحی، رفتاری و عاطفی می‌شود. ایشان با تأکید بر ازدواج، صمیمیت زوجین و در نتیجه ماندگاری بیشتر خانواده را از فواید این امر مبارک معرفی می‌کند. همچنین تولید نسل، بقای استقلال جامعه به همراه حفظ و انتقال فرهنگ و تمدن نیز از دیگر ثمرات تشکیل خانواده از منظر رهبر انقلاب است که در زمره فواید اجتماعی ازدواج جای می‌گیرد که همگی این آثار در ایجاد و تقویت پایه‌های جامعه آرمانی اسلامی مورد توجه قرار می‌گیرد. (تقوی‌پور و صلواتیان، ۱۳۹۴)

۴-۳. الگوگیری و اعتلای زندگی اجتماعی

معصومین که همواره چراغ راه هدایتند این بعد از زندگی را بسیار مورد توجه قرار داده و همواره به نحوه تعامل خود و شیعیانشان با دیگران دقت نظر داشته‌اند و دستورات فراوانی در تحقق جامعه آرمانی اسلامی بود پیروان خود ارائه داده‌اند. در این قسمت برخی از این امور با تأکید بر بیانات مقام معظم رهبری بیان می‌شود:

۴-۳-۱. توجه به رعایت حقوق همسایگان و رفتار نیکو با آنان

با نظر به آیه «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَمیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا» (آل‌عمران: ۱۰۳) قرآن و امامان معصوم علیهم‌السلام وسیله اتحاد معرفی شده‌اند و از طرفی جامعه‌ای که افراد آن با هم متحد و هم‌رنگ باشند، جامعه‌ای موفق در رسیدن به اهداف و آرمان‌های والاست. تعامل درست با همسایگان و رعایت حقوق آنان ازجمله مصادیق اتحاد میان افراد جامعه است که در سفارشات امامان معصوم و الگوگیری از آنان، جامعه آرمانی اسلامی را به‌سوی ایجاد وحدت و همدلی فرامی‌خواند و موجبات تعالی افراد و آن جامعه را فراهم می‌سازد. همچنین امامان معصوم با ایثار، بخشش و رسیدگی به احوال نیازمندان در آیات سوره هل أتی درصدد نشان دادن این اصل است که برای ساختن جامعه آرمانی اسلامی این تعاملات ضروری است.

رهبر انقلاب مدظله در بخشی از بیانات خود همسایگی را پیوندی عظیم و اجتماعی عنوان کردند که در حال حاضر در بین مردم مورد غفلت قرار گرفته است؛ ایشان توجه به حال همسایه از لحاظ تمام جنبه‌های انسانی را ضروری عنوان کردند و معتقد است این سبک زندگی صحیح اسلامی بایستی در جامعه ما زنده شود: «موضوع همسایگی یک پیوند عظیم اجتماعی است که اسلام به آن توجه دارد و طبق فطرت انسان‌هاست. منتها در پیچ وخم تمدّن‌های دور از فطرت انسانی، این ارزش‌ها گم شده است. فرد نمی‌داند در همسایگی‌اش چه کسی ساکن است و چگونه زندگی را می‌گذراند. به نیازهای افراد در هنگام مشکلات، چه کسی باید رسیدگی کند؟ باید همسایگانتان را رعایت کنید. نه فقط از لحاظ بعد اقتصادی بلکه از همه جهات انسانی» (https://farsi. khamenei. ir/video-content?id=23414، ۱۳۷۲/۱۳/۱۲).

۴-۳-۲. مهرورزی و برادری

قرآن کریم در آیات متعددی به موضوع اخوت انسانی اشاره کرده: «وَ إِلی ثَمُودَ أَخاهُمْ صالِحا» (اعراف: ۷۳) و برخی آیات مربوط به امامت نیز گویای چنین امور مهمی است. اخوت را می‌توان هم به‌معنای عام که همان رفتار مسالمت‌آمیز با دیگر انسان‌هاست و هم به‌معنای خاص که

همان اخوت ویژه میان مؤمنان است: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَة» (حجرات: ۱۰) دانست. یکی انگاشتن یکدیگر که در جامعه آرمانی مؤمنان حقیقی مورد نظر است، افزون بر آنکه رذائل اخلاقی را ذوب می‌کند فضائل را نیز رشد می‌دهد (نصیری، ۱۳۸۹، ص۳۵). از طرفی الگوگیری از تعالیم و رفتار اولیای الهی نیز کیمیایی است که مس وجود افراد را طلای ناب می‌کند: «وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللهِ جَميعاً وَ لا تَفَرَّقُوا وَ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْداءً فَأَلَّفَ بَينَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْواناً وَ كُنْتُمْ عَلى شَفا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْها كَذلِكَ يبَينُ اللهُ لَكُمْ آياتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُون» (آل‌عمران: ۱۰۳). بنابراین، تا ارتباط میان افراد اصلاح نشود جامعه اصلاح نمی‌شود. تا جامعه از یک نظام فکری و رهبری الهی برخوردار نباشد، اصلاح نخواهد شد. در جامعه آرمانی در ارتباط متقابل با دیگران باید اصولی چون احسان و بخشش، انفاق و مهربانی، تعاون و همدلی، ایثار و گذشت مورد توجه قرار گیرد تا به مقصود مورد نظر نائل آمد.

۴-۳-۳. امنیت

از نشانه‌های جامعه آرمانی و مطلوب، برقراری نظم، امنیت و آرامش در تمام شئون آن است: «وَ إِذْ قالَ إِبْراهيمُ رَبِّ اجْعَلْ هذا بَلَداً آمِناً وَ ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَراتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ» (بقره: ۱۲۶). مقام معظم رهبری ﷾ شرط عظیم اجتماعی برای یک ملت را در درجه اول امنیت می‌داند (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1171، ۱۳۷۸/۶/۱۰). از نظر ایشان در هیچ کشوری نه علم می‌تواند پیشرفت کند نه مقامات معنوی و اخلاقی ملت‌ها می‌تواند به آن نقطه مطلوب برسد مگر اینکه دنیا و آخرت را با امنیت بتوان تأمین کرد.

گفتنی است برقراری این امر مهم در گرو تربیت افرادی است که برای برقراری نظم و امنیت، روحیه معنوی و ایثار را در خود تقویت نمایند. پیامبر ﷺ یکی از اقدامات حضرت مهدی (عج)، برای تحقق جامعه آرمانی را ایجاد امنیت و برپایی قسط و عدل برمی‌شمارد: «مهدی (عج) فریادرسی است که خداوند او را بفرستد تا به فریاد مردم عالم برسد. در روزگار او همگان به رفاه

و آسایش و وفور نعمت دست یابند، آتش فتنه‌ها و آشوب‌ها فرونشیند، رسم ستم و شبیخون و غارتگری برافتد و جنگ‌ها از میان برود» (صدوق، ۱۳۹۵، ۳۵۶/۱).

۴-۳-۴. آزادگی

هرگاه مردم از قید اسارت دیگران رها شوند و تن به عبودیت و بندگی خدا دهند و فرمان خالق و مدیر و مدبر هستی را برند به آزادی حقیقی می‌رسند. پیامبر ﷺ و جانشینان او آمده است تا غل و زنجیرهای بشر از اسارت و بندگی غیر خدا را بردارد و مختارانه آنان را به عزت بندگی خدا و آزادگی سوق دهد. (ر.ک.، اعراف: ۱۵۷) قانون‌گذاری برای بشر تنها در اختیار خدای تعالی است و سعادت و کمال انسان تنها درگرو اطاعت از قوانین الهی است و انحطاط و سقوط بشر به‌علت سلب آزادی او و تسلیم در برابر سایر انسان‌هاست (خمینی، ۱۳۸۶، ۳۸۷/۵) که توسط الگوپذیری از امامان معصوم علیهم‌السلام قابل دستیابی است. بنابراین، به فرموده رهبر معظم انقلاب آزادگی، استعدادها را شکوفا کرده و فعل «ما می‌توانیم» را در ذهن و روح جامعه نهادینه می‌کند و اینجا نقطه شروع حرکت به‌سمت پیشرفت است. در این صورت چنین جامعه آرمانی به هدف اصلی خود خواهد رسید (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1113، ۱۳۸۵/۹/۲۲).

۴-۳-۵. اتحاد و همبستگی

خداوند با تشریع شرایع و فرستادن انبیای الهی خواست تا تحت ولایت و رهبری آنان دین را به پا دارند و پراکنده نشوند: «شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ ما وَصَّى بِهِ نُوحاً وَ الَّذي أَوْحَينا إِلَيكَ وَ ما وَصَّينا بِهِ إِبْراهيمَ وَ مُوسى وَ عيسى أَنْ أَقيمُوا الدِّينَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فيهِ» (شوری: ۱۳). طبق مضمون آیه رهبر معظم انقلاب تشکیل و تداوم جامعه آرمانی اسلامی را در اتحاد عنوان کرده و می‌گوید: «همدلی و همبستگی شما مردم و چنگ زدن شما به ریسمان الهی و ایمان دینی، مهمترین سلاح ملت ایران است. دشمن، اتحاد مردم را هدف گرفته است. دشمن، ساده‌لوحانه به نفوذی‌ها و مزدوران خود در میان مردم دل‌بسته؛ این یک خیال خام و واهی است. می‌گویند ما در ایران به کسانی که به اهداف آمریکایی‌ها کمک کنند، کمک مالی می‌کنیم. اینها ملت ما را

نشناخته‌اند. همه ملت ایران به‌ویژه نخبگان، جوانان، دانشجویان و کسانی که حوزه تأثیری فراتر از حول‌وحوش خودشان دارند، بدانند امروز علاج همه مشکلات این کشور، همبستگی و مشارکت عمومی است» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=988، ۱۳۸۴/۱/۱).

۴-۳-۶. نشاط و شادابی

آیه «قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی» (شوری: ۲۳) که به رعایت اصل تولی و تبری اشاره دارد؛ یعنی قلب باید فقط در مسیر واحدی که حق است گام بردارد. گام برداشتن در مسیر حق افراد را شاداب‌تر و پرنشاط‌تر می‌کند. در نتیجه امید به زندگی و کار و تلاش علمی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی هم بیشتر خواهد شد. همچنین تعالیم دینی و ویژگی‌هایی که قرآن از یک جامعه آرمانی برمی‌شمرد حکایت از آن می‌کند که اهتمام به آبادانی سرزمین، یکی از عوامل فراهم آوردن جامعه‌ای آرام، بانشاط و متعالی است. در آیات ۱۵ تا ۱۹ سوره سبأ خداوند یکی از ویژگی‌های جامعه آرمانی را برخورداری از سرسبزی و طراوت برمی‌شمرد. نخستین ویژگی شهر پاکیزه قرآنی طبق این آیات، سرسبزی و خرمی و نشاط‌آور بودن آن است که هر کس از سر انصاف و با فطرت سالم به آن می‌نگریست، یاد عظمت و قدرت خالق یکتا می‌افتاد و بر آفریننده آن آفرین می‌گفت. آیت‌الله خامنه‌ای ﷾ نیز با تأکید به این مطلب، فرمود: «ملت ایران در همه قضایایی که نیازمند حضور پرشور و حماسی بوده در میدان حاضر بوده‌اند، اما استمرار این روحیه نیازمند تعمیق معارف دینی و فرهنگ‌سازی است که به لطف خداوند جنس جمهوری اسلامی از همه نظر جور است؛ زیرا نظام اسلامی، سردار نظامی خوب، مردان علمی جوان و پرانگیزه، فرهنگ‌سازان پرهمت و باغیرت و هنرمند و مردم آماده به کار در همه عرصه‌ها دارد. بنابراین، با چنین ظرفیت‌هایی به فضل الهی، پیروزی قطعی و نهایی بر جبهه وسیع دشمن متعلق به ملت ایران خواهد بود» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=20769، ۱۳۹۷/۱۲/۵).

۴-۴. الگوگیری و اعتلای زندگی فرهنگی

فرهنگ متعالی از نگاه اسلام، فارق حیات انسان و حیوان است و انسان نیازمند تعالیم و فرهنگی است که بتواند همه خواسته‌های علمی و عملی او را پاسخ‌گو باشد. فرهنگ رشدیافته، جامعه متعالی و انسان‌های با کمالی را می‌سازد و فرهنگ منحط، جامعه را به پستی می‌کشاند. همه تأکید اسلام برای کسب علوم و فنون و تحریض مسلمانان به تحصیل دانش و فرهنگ برای تأمین و تضمین تعالی جامعه انسانی است. تعالیم وحیانی در طول تاریخ، اساسی‌ترین تأثیر را در شکوفایی و اعتلای فرهنگی جامعه ایفا کرده است؛ زیرا وحی و آنان که با وحی و علم الهی ارتباط داشته‌اند، متکی به مبدئی بوده‌اند که خود آفریننده انسان و جهان است و قوانین حاکم بر جهان را نیز او وضع کرده است. امام نیز عهده‌دار تزکیه و تأمین علم و دانش جامعه می‌باشد و مهمترین هدف حکومت اسلامی در بخش فرهنگ به معنای جامع، جهالت‌زدایی و ضلالت‌روبی است. (جوادی آملی، ۱۳۸۷، ص۱۰۶)

۴-۴-۱. جایگزینی تعصبات جاهلی با معرفت الهی، تقوا و عمل صالح

«إِذْ جَعَلَ الَّذینَ کَفَرُوا فی قُلُوبِهِمُ الْحَمِیةَ حَمِیةَ الْجاهِلِیةِ فَأَنْزَلَ اللهُ سَکینَتَهُ عَلی رَسُولِهِ وَ عَلَی الْمُؤْمِنینَ وَ أَلْزَمَهُمْ کَلِمَةَ التَّقْوی وَ کانُوا أَحَقَّ بِها وَ أَهْلَها وَ کانَ اللهُ بِکُلِّ شَیءٍ عَلیما». (فتح: ۲۶) مکتب امامت که دنباله‌رو حرکت پیامبر ﷺ و انبیای پیشین است این هدف را دنبال می‌کنند تا جوامع بشری را به حیات طیبه که هدف اصلی جامعه آرمانی اسلامی است، برسانند. مقام معظم رهبری ﷺ عمل صالح را متناسب باایمان و زمان دانسته‌اند. بنابراین، با این قید انسان برای انجام عمل صالح، همیشه باید به خلأهای زمان خود توجه کند و ببیند چه چیزی در این زمان، مورد نیاز است و به همان عمل کند. به تعبیر بهتر، عمل صالح عملی است که با انجام آن «خلأ لحظه‌ها را پر کرد» (https://farsi. khamenei. ir/newspart-index?tid=1824، ۱۳۷۰/۱۱/۲۸).

۴-۴-۲. تکریم انسان‌ها

انسان دارای اصل و فرع است؛ فرع او به خاک و اصل او به الله برمی‌گردد. (قمی، ۱۳۶۷، ص، ۷۲-۷۱) از طرفی وجود و عدم کرامت انسان به وجود و عدم تقواست. اگر کسی از دنیا نجات پیدا کرد و نیل به اعتلای روحی و تقوا پیدا کرد، کریم است: «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقاكُم» (حجرات: ۱۳). برای رسیدن به این اعتلا بی‌نیازی از تعالیم وحیانی ممکن نیست (ر.ک.، بقره، ۱۵۱). اگر انبیاء و ائمه هدی که کریم‌ترین‌ها هستند، نباشند بسیاری از مسائل ماورای طبیع، از قبیل مبدأ، معاد، بهشت و جهنم، برزخ و مانند آن برای بشر حل نخواهد شد. اگر نظام یک حکومت بر مبنای اسلام تحکیم شود و درصدد نشر معارف آن و ضامن اجرای حدودش باشد آن حکومت دارای وصف کرامت است (قمی، ۱۳۶۷) و اگر تاروپود حکومت، معرفت صحیح و عمل صالح بود، توان آن را دارد که مکتب الهی را گرامی بدارد و اهل آن مکتب را عزیز بشمارد. انسان کریم با تکیه بر آیاتی که در آن امام معصوم تنها از خدا می‌طلبد و تنها از او خائف است، تلاش می‌کند تا چشم طمع به این و آن ندوزد و از عزت و وقارش نکاهد بلکه برای کسب هر نعمتی چشم به‌سوی خداوند تعالی بدوزد و هیچ واسطه‌ای بین خود و خدا قرار ندهد: «وَ لا تَكُونُوا كَالَّذينَ نَسُوا اللهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولئِكَ هُمُ الْفاسِقُون» (حشر: ۱۹). بنابراین، جامعه‌ای که دل از خدا ببرد کرامت خود را از دست خواهد داد. به فرموده مقام معظم رهبری ملت ایران به برکت انقلاب توانست با کرامت خود آشنا شود، بیندیشد، تصمیم بگیرد و اقدام و انتخاب کند. خوشبختانه ایمان عمیق ملت ایران به مبانی اسلامی به‌طور طبیعی مردم‌سالاری را بر پایه تفکرات دینی استوار کرد که بهترین شکل مردم‌سالاری هم همین است. در چارچوب ارزش‌های اسلامی و دینی است که می‌توان به‌طور مطلق از مردم‌سالاری حمایت کرد و این به‌طور طبیعی در کشور ما پیش آمد؛ چون مردم ما مؤمن هستند و ایمانشان سطحی نیست.

۴-۴-۳. اعتلای زندگی اقتصادی

خداوند در قرآن کریم پس از اعلام ولایت امیرالمؤمنین علیه‌السلام توسط پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله می‌فرماید: «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيكُمْ نِعْمَتي وَ رَضيتُ لَكُمُ الْإِسْلامَ دينا؛ امروز دینتان را برای شما کامل و نعمتم را بر شما تمام کردم و اسلام را برایتان به‌عنوان دین پسندیدم» (مائده: ۳). آیه فوق دلالت بر این دارد که خداوند دین اسلام را علاوه بر اتمام اجزاء به شکل کامل برای برآوردن نیازهای مادی و معنوی به انسان‌ها ارائه کرده است. توجه به لزوم برآوردن نیازهای انسان از دلالت‌های آیه فوق در تمام امور زندگی است و فعالیت اقتصادی و تولید از این امر مستثنی نیست. نقش ائمه علیهم‌السلام در طول دوران زندگی با برکتشان همواره بر رشد و تعالی اقتصادی بوده است. خودکفایی اقتصادی و تلاش برای این هدف، عامل مهمی برای تحقق جامعه آرمانی خواهد بود.

از نظر مقام معظم رهبری مدظله جامعه آرمانی اسلامی، جامعه‌ای است آباد که بندگان خدا در آن حیات تازه‌ای می‌یابند. مدیریت صحیح بر صنایع، هدایت و نظارت بر تولیدات داخلی مورد نیاز و ضروری جامعه، جلوگیری از هدر رفتن منابع، نظارت بر نحوه سرمایه‌گذاری‌ها و بازخورد گرفتن از نتایج آنها از مصادیق عمران و آبادی است. برای نمونه ایشان در این زمینه بیان می‌کند: «اگر بتوانیم نفت را با فعالیت‌های درآمدزای دیگری جایگزین کنیم، بزرگ‌ترین حرکت را در زمینه اقتصاد انجام داده‌ایم. صنایع دانش‌بنیان ازجمله کارهایی است که می‌تواند این خلأ را تا میزان زیادی پر کند» (https://farsi.khamenei.ir/newspart-index?tid=1161، ۱۳۷۶/۷/۲۴). ایشان سعادت جامعه را زمانی می‌دانند که کار و تلاش و کوشش برای او به یک فرهنگ تبدیل شده و با زهد و قناعت از نعمت‌های پروردگار به‌خوبی استفاده کند: «لَقَدْ كانَ لِسَبَإٍ في مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتانِ عَنْ يمينٍ وَ شِمالٍ كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَ اشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيبَةٌ وَ رَبٌّ غَفُور» (سبأ: ۱۵). بنابراین، برای تشکیل جامعه آرمانی باید کار و تلاش در جهت اعتلای اقتصادی که موجب بی‌نیازی و عزت جامعه می‌شود، صورت گیرد که عزت‌مداری در زمینه اقتصادی موجب سربلندی و اقتدار سیاسی

نیز می‌شود. خداوند همواره عزت مؤمنین را خواسته است و شرف آنان را در عبودیت پروردگار و عزتشان را در بی‌نیازی از مردم قرار داده است.

۵. نتیجه‌گیری

گرایش به تحقق جامعه آرمانی، برخاسته از فطرت و مقتضای عقل و طبیعت انسان است. دین اسلام مبنای جامعه آرمانی اسلامی را بر پایه معرفت الهی و پذیرش ولایت الهی قرار داده و راه نجات و حیات بشر را بر این پایه استوار نموده است. بعثت پیامبرﷺ و ولایت امامان معصومعلیهم‌السلام زمینه‌ساز توحید و معرفت الهی است. بدین منظور با مراجعه به آیات مرتبط با امامت، می‌توان الگوهایی به‌دست آورد که هر کدام شاخص‌های مهمی برای ایجاد جامعه آرمانی اسلامی به دست افراد جامعه می‌دهد. به عبارتی الگوگیری امت از امام در دو محور امامت و هدایت در جهت ساختن چنین جامعه‌ای نقش اساسی ایفا می‌کند. هرگاه مردم با در نظر گرفتن شاخصه‌های مطرح شده که از آیات امامت قابل استخراج است به تشکیل چنین جامعه‌ای احساس نیاز کردند و خود با تمام وجود برای زمینه‌سازی و ظهور آن تلاش کردند، لیاقت دستیابی به آن را پیدا خواهند کرد. تنها در این صورت است که می‌توان امید داشت آرزوی دیرینه اصلاح جهانی، صورتی عینی و واقعی پیدا کند.

فهرست منابع

* قرآن کریم (۱۳۸۸). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: مرکز طبع و نشر قرآن.
۱. ابن شعبه حرانی، حسن‌بن‌علی (۱۴۰۴). تحف العقول عن آل الرسول ﷺ. قم: اسلامی.
۲. ابن مشهدی، محمد (۱۴۱۹). المزار الکبیر. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۳. آرشیو موضوعی بیانات مقام معظم رهبری مشاهده شده در https://farsi. khamenei. ir
۴. تقوی‌پور، محمدرضا.، و صلواتیان، سیاوش (۱۳۹۴). الگوی خانواده تراز اسلامی در منظومه فکری رهبر معظم انقلاب اسلامی. نشریه مطالعات راهبردی بسیج، ۶۹(۱۸)، ۵-۳۷.
۵. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). ولایت فقیه ولایت فقاهت و عدالت. قم: اسراء.
۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۷). هدایت در قرآن. قم: اسراء.
۷. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۹). ادب فنای مقربان. قم: اسراء.

۸. خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۰). انسان ۲۵۰ ساله. تهران: مؤسسه ایمان جهادی.
۹. خمینی، روح‌الله (۱۳۸۶). صحیفه امام. تهران: مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی (ره).
۱۰. راغب اصفهانی، حسین (۱۴۱۶). مفردات الفاظ القرآن. بیروت: دار القلم.
۱۱. روزنامه کیهان مشاهده در ttps://www. magiran. com/article/3478914 .
۱۲. سید رضی، محمدبن حسین (۱۳۷۹). نهج‌البلاغه. مترجم: دشتی، محمد. تهران: مشهور.
۱۳. صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، مشاهده شده در https://www. iribnews. ir/fa/news/1248620
۱۴. صدوق، محمدبن‌علی‌بن‌بابویه قمی (۱۳۷۲). عیون اخبار الرضا. تصحیح و ترجمه: غفاری، علی‌اکبر. تهران: صدوق.
۱۵. صدوق، محمدبن‌علی‌بن‌بابویه قمی (۱۳۸۰). علل الشرایع. مترجم: ذهنی تهرانی، محمدجواد. قم: انتشارات مؤمنین.
۱۶. صدوق، محمدبن‌علی‌بن‌بابویه قمی (۱۳۹۵). کمال‌الدین و تمام النعمه. تصحیح: غفاری، علی‌اکبر. تهران: اسلامیه.
۱۷. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴). المیزان فی تفسیر القرآن. مترجم: موسوی همدانی، سید محمدباقر. قم: انتشارات اسلامی.
۱۸. طبری، محمدبن‌جریر (۱۴۱۳). دلائل الامامه. قم: بعثت.
۱۹. فیومی، احمدبن‌محمد (۱۴۰۵). المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر. قم: دار الهجره.
۲۰. قمی، شیخ عباس (۱۳۷۰). مفاتیح‌الجنان. تهران: دار الکتب الاسلامیه.
۲۱. قمی، علی‌بن‌ابراهیم (۱۳۶۷). تفسیر قمی. قم: دار الکتاب.
۲۲. کلینی، محمدبن‌یعقوب (۱۳۶۹). کافی. مترجم: مصطفوی. تهران: کتابخانه اسلامیه.
۲۳. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۸۸). جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن. تهران: چاپ و نشر بین‌الملل.
۲۴. نصیری، علی (۱۳۸۹). امام حسین پیشوای روشنایی‌ها. قم: مؤسسه معرف وحی و خرد.